

Москвофільство

у фалеристичних пам'ятках 1914 – 1939 рр.

С. Пахолко,

О. Мартин (Львів)

Москвофільство, або русофільство – мовно-літературна, а згодом суспільно-політична течія, що виникла у першій половині XIX ст. у середовищі української інтелігенції Закарпаття, Галичини й Буковини і ставила собі за мету єднання з Російською імперією та російським народом. Москвофільство охоплювало широке коло культурних і політичних напрямків – від захоплення, симпатій і сподівань на допомогу у боротьбі з поляками та угорцями аж до заперечення української культури, мови, історії і визнання цілковитої єдності з російською мовою, культурою, історією [1].

Москвофільство почало активно проявлятися на Закарпатті (кін. XVIII – поч. XIX ст.) у вживанні та пропаганді російської мови, в намовлянні закарпатської молоді й учених на переїзд на навчання та роботу до Росії, у визнанні закарпатських українців «обшерусами».

Москвофільство особливо поширилося після перебування російських військ в Угорщині у 1849 р., що врятувало Австрію від угорської революції. Як наслідок, починає ширитися ідея про «одноплемінну Росію», яка врятує слов'ян від мадяризації та іншого лиха.

На Галичині москвофільство пустило коріння під впливом ідей російського панславізму, ідеологом якого був проф. Московського університету М. Погодін. Перебуваючи у 1839 – 1840 рр. у Львові, він пропагував етнічну та мовну єдність «Галицької Руси з Великоросією». Завдяки цьому виник гурток прихильників об'єднання з «Великою Руссю», до якого ввійшли провідні літературні та громадські діячі (брати Головацькі, Б. Дідицький, І. Гушалевич, М. Малиновський, С. Шехович та інші). Незважаючи на проголошену ним і «Головною Русською Радою» (1848 р.) належність русинів Австрії до великого українського народу, ці діячі перейшли на позиції єдності «галицько-руської» мови з російською.

Розчарувавшись у своїх сподіваннях на підтримку австрійського уряду, який передав адміністрацію Східної Галичини у руки польської шляхти, та зневірившись у власних силах, ці діячі на чолі з представниками консервативного духовенства почали орієнтуватися культурно і політично на Росію.

Позицію москвофільства у Галичині сформулювали у 1860 р. його лідери: Б. Дідицький у мовній політиці (анонімно

видав брошуру «В один час навчитися Малорусину по великоруски») та І. Наумович у політиці (з трибуни Галицького сейму).

За погодинською теорією, москвофіли визнавали триєдну спільноту «руських» племен. Народну мову вживали лише у творах для простого люду, а для інтелігенції вводили російську мову або «язичіє», що було мішаниною церковнослов'янської, української та російської мов. За своєю суттю це було бажання єдності з російським народом при незнанні російської мови, відділення аристократії від мови простого народу, вкорінення у релігію «язичія» та російського православ'я.

Спираючись на духовенство та його найвищих ієрархів, москвофіли аж до 1880 р. переважали над молодшим поколінням – народовцями, великий вплив на яких мали демократичні течії з Наддніпрянської України, що базувались на українському національному ґрунті та живій народній мові в літературі.

На початку XX ст. москвофільство пережило великі зміни. Тоді з ініціативи «Руської Ради» в 1900 р. була створена перша політична організація москвофілів – «Русская народная партия», що мала дві фракції: «новокурсники» на чолі з В. Дудикевичем і Д. Марковим та «старшкурники» на чолі з М. Королем та О. Давидяком. Молода радикальна фракція стояла на позиціях цілковитої національно-культурної єдності з росіянами та прийняття російської мови.

Після ганебно програної російсько-японської війни зросло напруження між Австро-Угорщиною та Росією. Після того як 9 листопада 1912 р. австрійський прем'єр-міністр проголосив проєкт заснування українського університету у Львові, російський посол у Відні подав австрійському міністрові закордонних справ усний та письмовий демарш. У ньому було сказано, що відкриття українського університету у Львові російський уряд розцінює як ворожий крок щодо Росії та як можливу причину війни!

Старша, поміркована фракція москвофілів – «старшкурники» були проти беззастережного з'єднання з російством, не поривали зв'язків з народною мовою та декларували лояльність до Австрії.

Більш активна москвофільська фракція «новокурсників» за матеріального сприяння «Галицько-руського общества», заснованого у Петербурзі (1909 р.) українофобами

В. Бобринським, архієпископами Холмським Євлогієм та Волинським Антонієм, охопила більшість низових москвофільських організацій: читальні ім. М. Качковського (який, до речі, ніколи не був москвофілом), «Русских Дружин», «Общество Русских Дам» [2] (рис. 1), москвофільські кооперативи, студентські та інші організації (рис. 2). В цих організаціях у русофільському дусі виховувалася молодь, багатьох юнаків посилали на навчання до російських православних духовних семінарій.

Нечітка політика австрійської адміністрації щодо москвофільства та сприяння польської адміністрації на місцях дали можливість членам російської Державної думи брати участь у москвофільських маніфестаціях, без перешкод вести проросійську пропаганду в селах Галичини і Буковини, агітувати людей переходити на російське православ'я.

Наслідком такої активної пропаганди стали судові процеси за державну зраду, а саме: справа С. Бендисюка у Львові та мрамароський процес проти О. Кабалука і 180 селян, що перейшли на російське православ'я [3, 4] (рис. 3).

Остаточний перехід «новокурсників» на російські позиції та наростання української національної стихії спричинили перехід частини москвофілів до українства (І. Свенцицький, С. Дримайлик, М. Король та інші).

Про співвідношення сил українського та москвофільського таборів свідчать такі дані: у 1914 р. «Просвіта» мала 2944 читальні, а «общество ім. М. Качковського» – близько 300, Український ревізійний союз об'єднав 909 кооперативів, а «Русский ревизионный союз» – 106. На виборах до Галицького сейму було обрано 30 послів з українського табору і лише одного москвофіла. На початку Першої світової війни галицькі москвофіли організували у Києві «Карпаторусский освободительный комитет» (рис. 4, 5).

За спогадами голови Союзу підкарпатських руських студентів у Празі Степана Росохи, «панські сини гуртувалися в москвофільському обществе карпаторусских студентов «Возрождение» [5].

¹ Ймовірно, відзнака була виготовлена для москвофільського легіону з утікачів та полонених родом із Карпатської Русі (на противагу Українським Січовим Стрільцям), який мав намір створити «Руський Народний Союз Прикарпатської Русі» в Києві, очолюваний Ю. А. Яворським [6, 7].

Комітет видав відозву до «Многострадального руського народу Галицької землі», в якій закликав вітати російську армію, а українських вояків австро-угорської армії — переходити на бік російського війська. Під час окупації Галичини 1914 — 1915 рр. москвофіли брали активну участь у російській адміністрації та допомагали ліквідувати українство (рис. 6)¹.

Перед захопленням Галичини та Буковини російськими військами австрійсько-польська адміністрація Галичини під приводом «руської зради» провела масові арешти не лише серед москвофілів, а й серед свідомих українців. Тисячі українців були заслані до концентраційних таборів у Талергофі (рис. 7, 8, 9), тисячі українців були страчені австрійською армією, яка відступала і в якій особливо «відзначилось» угорське військо [8, 9].

Після відступу російської армії галицькі москвофіли подалися на Схід, скупившись в основному у Ростові-на-Дону, де мали нагоду відчутися різницю між українським і російським народами.

Багато з них стали свідомими українцями після 1917 р. та брали участь у створенні української держави, а згодом і Західно-Української Народної Республіки (рис. 10)².

Залишки москвофільства у Львові в 1918 р. створили «Русский Исполнительный Комитет» [10] (рис. 11).

Незабаром цей комітет розпався на декілька груп. Їхнє ліве крило створило партію «Народна Воля», яка об'єдналася (1926 р.) з советофільським холмсько-волинським «Сельським Союзом», створила «Сельроб», що бодай зовні став на українську платформу [1].

Консервативне крило москвофілів згуртувалося в «Русской Народной Организации» і тісно співпрацювало з російською меншиною в Польщі. Це крило знову розпалося на незначні групи: «Русская Аграрная Партия» [13] (рис. 12) і «Русская Селянская Организация» [14] (рис. 13).

На виборах до польського сейму москвофіли не здобули жодного мандата. Попри тісну співпрацю з поляками, москвофільство перебувало в стані постійного занепаду, і його прихильники потроху перейшли до українського табору. Значний вплив москвофільство мало лише на Лемківщині та в середовищі білоемігрантів³.

² Филлипчак (1871—1945) — популярний у 30—40 рр. XX ст. і незаслужено забутий сьогодні письменник, професор, автор численних творів на історичну тематику. В ліхоліття Першої світової війни доля закинула його до Петербурга, а потім до Вінниці, де протягом 1915—1919 рр. був лектором на учительських курсах, викладав німецьку та українську історію, географію, був висококваліфікованим лектором і мав велику популярність. Розчарувався у суті москвофільства. Приблизно у липні 1919 р. Міністерство народної освіти УНР нагородило його відзнакою. Помер від фізичного виснаження в Тайшетському таборі ГУЛАГу [10].

³ Білоемігрантська газета «За нову Россію» за 1936 р. подала таку інформацію: «Рішенням ради Союзу встановлено емблемою Союзу знак св. Володимира згідно з наведеним вище зображенням... Вона представляє собою металічну відбитку емблеми Союзу з міді, бронзи або напівзолота на шиті національних барв, згідно з наведеним вище рисунком... Рада Союзу вирішила прийняти як емблему Союзу старий родовий знак св. Володимира, що його присвоїли собі недавно українські групи, знаний під іменем «трезуб» [11, 12].

Нечисленні прихильники москвофільства залишилися тільки серед закарпатських та лемківських емігрантів у США. (рис. 14).

Залишки москвофільства частково залишилися на Закарпатті в спробах реанімувати «проблему русинув». Так, з ініціативи Закарпатського обкому КПРС 17 лютого 1990 р. було створено «Общество пудкарпацьких русинув». Соціальною основою цього «общества» став зденационалізований і перефарбований в русинів-шовіністів елемент престарілого москвофільства, вихованого в 20—30-ті роки в Закарпатті російською білоеміграцією.

Сьогодні в умовах відчайдушних спроб ворогів української державності повернути назад колесо історії, розвалити молоду Українську державу і навести її в смертельні обійми Москви, коли реваншисти всіх орієнтацій спільними зусиллями намагаються пошматувати єдиний народ на українців, малоросів, русинів, щоб розділити між собою, доречно зауважити що, за даними Всесоюзного (1989 р.) перепису населення, близько 80 відсотків мешканців Закарпатської області зарахувало себе до українців — все корінне населення [14].

Список літератури:

1. **Енциклопедія українознавства**. Т. 5. — Львів, 1996. — С. 1652.
2. **50-літній Ювілей О-ва Руских Женьчин**. // Земля і воля. — 1928. — 3 червня. — ч. 20 — 21.
3. **Мармароський процес** // Україна (Чернівці). — 1914. — ч. 1.
4. **Енциклопедія українознавства**. Т. 8. — Львів, 2000. — С. 2805.
5. **Росоха Степан**. Спомини. Події та люди на моєму життєвому шляху. — Торонто — Ужгород: Мистецька лінія, 2001. — С. 43.
6. **Москвофільський «легіон» в Росії** // Діло, 1917, 15 марта, ч. 61.
7. **Український легіон в Росії** // Діло, 1917, 25 марта, ч. 70.
8. **«Глум Талергофа»**. «Русское» свято відслонення пам'ятника і з'їзд «талергофцев» у Львові // Діло, 1933, 17 липня, ч. 184.
9. **Ще про «з'їзд» талергофців** // Діло, 1934, 3 червня, ч. 143.
10. **Енциклопедія українознавства**. Т. 7. — Львів, 1998 — С. 2651.
11. **До чого доходить московська безликість?** // Неділя, 1936, 12 квітня.
12. **Пахолко С., Мартин О.** До чого доходить московська безликість? // За Вільну Україну, 2002, 4 грудня, ч. 135.
13. **Новини**. Членські карти та відзнаки // Земля і воля, 1928, 28 червня, ч. 40.
14. **В москвофільському таборі**. «Русса Селянская Организация» // Діло, 1928, 15 липня.
15. **Сорока П. Іван Филлипчак**. Літературний портрет // Тернопіль: Джура, 2001. — С.50 — 54.

1. «О.Р.Д. 1878—1928»

2. Медаль «Член общества тверезости»

3. «Мармарошський процесъ возродженіє православія на Карпатской Русі»

4. «Русській галицькій клубъ»

5. «К.Р.С.К. Возрожденіє»

6. Відзнака «Галицький лев»

7. 8. Медаль «Талергофь 1914»

9. Медаль
«Памяти Талергофа.
1914-1934»

10. Відзнака «III выпуск В.Г.Г.» «И. Филипчак 1919 Винница» Ав,Рv

11. Відзнака
з тризубом на російському
трикольорі

12. Відзнака «P.A.P. R.A.P.»

13. Відзнака «Русс.
Сел. Съезд. 1928»

14. Відзнака «Общество Русскихъ братствъ. U.S.A.»

FREE